

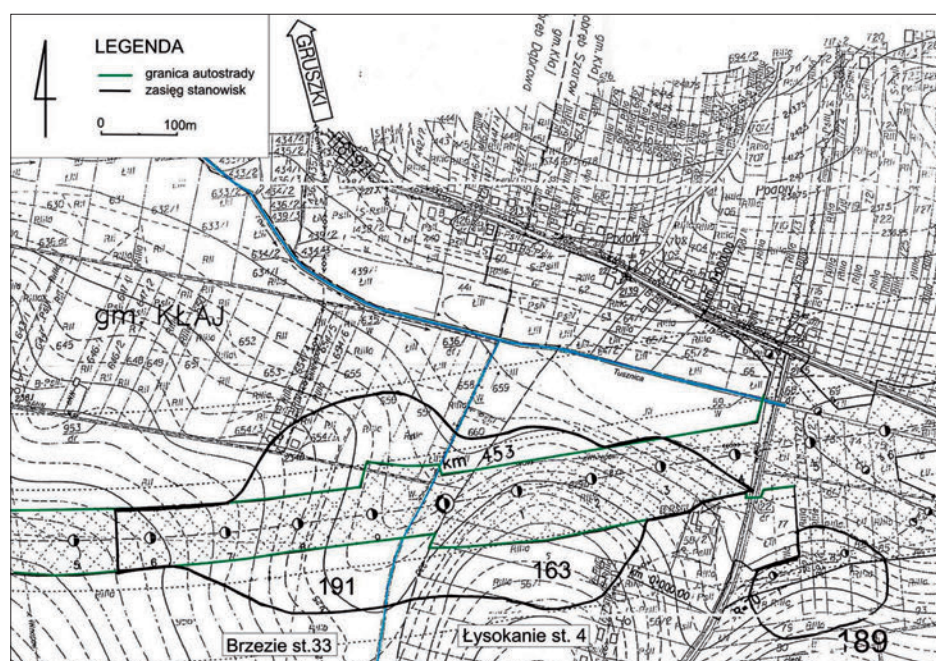
Bogusław Roczkalski, Piotr Włodarczak

Badania wykopaliskowe przeprowadzone w latach 2005-2006 na stanowisku 4 w Łysokaniach oraz na stanowisku 33 w Brzeziu

W latach 2005-2006 kontynuowano prace wykopaliskowe na stanowiskach 4 w Łysokaniach oraz 33 w Brzeziu (oba: gm. Kłaj, pow. wielicki; Ryc. 1). Badania prowadzono w związku z budową autostrady A-4 na odcinku Kraków-Szarów. Ich wykonawcą był Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Muzeum Archeologiczne w Krakowie, Instytut Archeologii UJ – Krakowski Zespół do Badań Autostrad sp. j., a kierownikami prac archeologicznych byli: Bogusław Roczkalski (2005-2006) i Piotr Włodarczak (2005). Omawiane stanowiska położone są w niższych partiach północnych stoków wzgórz lessowych Wysoczyzny Wielicko-Gdowskiej (południowa krawędź Kotliny Sandomierskiej), opadających łagodnie ku dolinie Tusznicy (dorzecze Raby). Jeden z jej prawych dopływów – obecnie zmeliorowany ciek okresowy – rozciął wymienione stoki, tworząc

wąwóz o szerokości około 160 m i różnicy względnej poziomów sięgającej obecnie około 9 m (Ryc. 2). Obniżenie to stanowi granicę pomiędzy dwoma omawianymi tu stanowiskami, ustaloną na podstawie wcześniej prowadzonych badań powierzchniowych i wykopalisk sondażowych (linia koloru czerwonego na Ryc. 3 i 4).

Na stanowisku 4 w Łysokaniach przebadano obszar o powierzchni 364,91 ara. Odkryto 1087 obiektów archeologicznych, w zdecydowanej większości związanych z okresem późnorzymskim (kultura przeworska), a ponadto z okresami: neolitu (grupa pleszowska kultury lendzielskiej), wczesnej epoki brązu (kultura mierzanowicka), wczesnośredniowiecznym i nowożytnym (Ryc. 3). Na stanowisku 33 w Brzeziu także dominowały znaleziska związane z kulturą przeworską. Ponadto,

Ryc. 1. Lokalizacja stan. 33 w Brzeziu oraz stan. 4 w Łysokaniach, gm. Kłaj, woj. małopolskie (rys. B. Roczkalski – na podstawie mapy w archiwum Krakowskiego Zespołu do Badań Autostrad)

Fig. 1. The location of site 33 in Brzezie and site 4 in Łysokanie, Kłaj commune, małopolska voivodeship (drawing B. Roczkalski – on the basis of a map in the archive of the Kraków Team for Motorway Research)

Ryc. 2. Widok ze stan. 33 w Brzeziu na stan. 4 w Łysokaniach, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Widoczna omawiana w tekście dolinka małego ciek wodnego (fot. P. Włodarczak)

Fig. 2. The view from site 33 in Brzezie at site 4 in Łysokanie, Kłaj commune, małopolska voivodeship. The visible small valley of the described small watercourse (photo by P. Włodarczak)

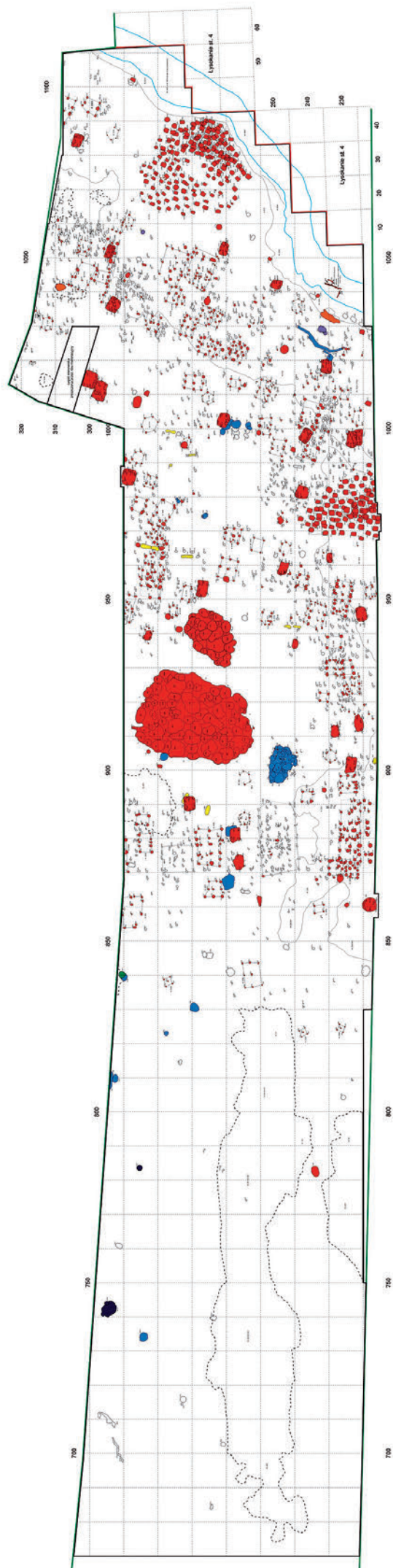
odkryto tu ślady osadnictwa kultury ceramiki wstęgowej rytej, kultury malickiej, grupy pleszowskiej kultury lendzielskiej, kultury mierzanowickiej i kultury lużyckiej (Ryc. 4). W sumie, pracami wykopaliskowymi objęto obszar o powierzchni 354,96 arów i odkryto 2860 obiektów archeologicznych. W sezonach opisywanych w niniejszym artykule rozpoczęto badania wspomnianej powyżej nisko położonej strefy rozgraniczającej omawiane tu dwa stanowiska. Stwierdzono, że obiekty kultury przeworskiej są obecne w najniższej położonych jej partiach, przez co oba stanowiska tworzą jeden zwarty kompleks osadniczy, a granica pomiędzy nimi ma jedynie nominalny charakter.

W najniższej położonych częściach stanowisk zadokumentowano warstwy erozyjne datowane na okres nowożytny, o miąższości dochodzącej do 3 m (Ryc. 5). Poniżej nich obecna była warstwa czarnoszarej ziemi o miąższości przekraczającej niekiedy 60 cm (nr 612 na Ryc. 4). Szczegóły dotyczące jej genezy są nieustalone. Prawdopodobnie jest to humus pierwotny wraz z poziomem użytkowym odnoszącym się do okresu istnienia osady w okresie późnorzymskim. W obrębie tej warstwy odkryto liczne materiały związane głównie z kulturą przeworską, a ponadto ze starszymi okresami pradziejowymi. Na niższych jej poziomach czytelnie stawały się zarysy obiektów z okresu późnorzymskiego (głównie jamy

postępowe, prostokątne paleniska i nieliczne obiekty półziemiankowe – zob. Ryc. 5). Miąższość warstwy 612 była największa w najniższej położonej części stanowiska i stopniowo zmniejszała się wraz ze wzrostem wysokości terenu. W najwyższej położonej części stanowiska została ona całkowicie zniwelowana na skutek erozji. Zebrane dane pozwalają na oszacowanie skali tego zjawiska w górnej części przebadanego obszaru; w wyniku procesów splywowych ubyło tam około 50-70 cm ziemi. Do tej deniwelacji doszło na pewno po okresie wczesnośredniowiecznym, a najpewniej w okresie nowożytnym.

W trakcie badań uchwycono również fragment głębokiej depresji, będącej świadectwem przebiegu dolinki ciek wodnego w późnym okresie wpływów rzymskich (warstwy 4087 na stanowisku 33 w Brzeziu i 1676 na stanowisku 4 w Łysokaniach). Jego przebieg różni się od lokalizacji rowu melioracyjnego na dnie współczesnej doliny. Akumulacja osadów w obrębie tej pradziejowej dolinki musiała mieć miejsce w okresie chronologicznie bliskim wiekowi osady kultury przeworskiej, za czym przemawia obecność licznych materiałów tej kultury oraz brak zabytków z późniejszych okresów.

W nisko położonej strefie stanowiska 33 w Brzeziu odkryto nieliczne ślady osadnictwa neolitycznego kultury ceramiki wstęgowej rytej. W jamie 2463 znaleziono, rekonstruowaną z wielu fragmentów, czarkę datowaną na fazę wczesnonutową. Z uwagi na lokalizację niedaleko od dna dolinki, a także fakt odkrycia jedynie pojedynczego obiektu z jednym naczyniem w środku rozległej, przebadanej strefy, znalezisko to stanowi interesujący, a zarazem trudny do interpretacji przyczynek

do studiów nad regułami najwcześniejszego osadnictwa neolitycznego. Około 50 m na południowy-zachód od tego obiektu odkryto dwie inne jamy związane prawdopodobnie z osadnictwem kultury ceramiki wstęgowej rytej (obiekty 2355 i 2357). Znalezione w nich jedynie pojedyncze fragmenty ceramiki.

Obiekty kultury malickiej zostały natomiast zlokalizowane w zachodniej części przebadanego obszaru, wcześniej określanego jako stanowisko 39 w Brzeziu. Sąsiadowały one z nielicznymi jamami tej kultury odkrytymi w roku 2004 (Roczkański, Włodarczyk 2006, 532). Szczególnie dystyngtywne materiały datowane na fazę klasyczną tej kultury, w tym ceramikę cienkościenną, zdobioną ornamentem kłutym, odkryto w obiekcie 2675.

Liczej reprezentowane są znaleziska związane z następnym okresem: grupą pleszowską kultury lendzielskiej. Odkryto je w centralnej oraz wschodniej (nisko położonej) strefie stanowiska 33 w Brzeziu oraz w środkowej części stanowiska 4 w Łysokaniach. Były to skupiska kilku jam o kształtach kolistych i owalnych. Obiekty te posiadały zwykle wypełniska jednorodne w części stropowej i wyraźnie warstwowane na niższych poziomach. W jednym z nich – obiekcie 1053 – odkryto duże fragmenty charakterystycznych, stożkowatych naczyń solowarskich (Ryc. 6). Z fazą tą związany jest także wąski rów (obiekt 2321), zlokalizowany w pobliżu dolinki ciekła wodnego. W jego wypełnisku odkryto liczne fragmenty ceramiki i zabytki krzemienne.

Ryc. 4. Brzezina, stan. 33, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Plan stanowiska (rys. B. Roczkański)

Fig. 4. Brzezina, site 33, Kłaj commune, małopolska voivodeship. Site plan (drawing by B. Roczkański)

Legenda

- - granice wykopów
- - granica autostrady
- - obrysy obiektów
- - - granice zagłębi bezodpływowych
- - granice obiektów o naturalnym charakterze
- - granice warstw kulturowych
- - granica pierwotnego przebiegu dolinki strumienia
- - granica pomiędzy wykopami na st. 33 w Brzeziu i st. 4 w Łysokaniu

- - konstrukcje słupowe

Chronologia obiektów

- - kultura ceramiki wstęgowej rytej
- - kultura malicka
- - grupa pleszowska kultury lendzielskiej
- - kultura mierzanowicka
- - kultura łużycka
- - obiekty z materiałami w typie "łużycko-pomorskim"
- - kultura przeworska (okres późnorzymski)

0 20m

Ryc. 5. Brzezie, stan. 33, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Rzut poziomy palenisk na arze 1060/280. Na drugim planie – na profilu wykopu – widoczne nowożytnie deluwia oraz czarno-szara warstwa nr 612 (fot. B. Roczkalski)

Fig. 5. Brzezie, site 33, Kłaj commune, małopolska voivodeship. The horizontal projection of hearths at ares 1060/280. The second plan – the excavation profile – shows modern slope washes, and black and grey layer no. 612 (photo by B. Roczkalski)

Na okres neolityczny nie można z pewnością datować żadnej z licznych konstrukcji słupowych odkrytych na omawianych stanowiskach. Uwagę zwraca jednak budowla zlokalizowana około 6 m na zachód od skupiska dużych jam grupy pleszowskiej (obiekt 888, ary 860-890/240-260). Pod względem cech dołów posłupowych, a także samych proporcji różni się ona znacząco od konstrukcji datowanych na późny okres wpływów rzymskich. Posiada wymiary: 21 × 11 m. Pojedynczy analogiczny obiekt odkryto również na stanowisku 4 w Łysokaniach (obiekt 1167). Miał szerokość 9 m, a długość – z uwagi na stopień erozji – nie została ustalona (wynosiła ponad 20 m). Także i ta budowla odkryta została niedaleko (15 m) od skupiska jam grupy pleszowskiej. W obu tych przypadkach brakuje rozstrzygających argumentów i obecnie nie można wykluczyć, że konstrukcje te mogą mieć neolityczną metrykę.

Ślady związane z przełomem epok neolitu i brązu są bardzo ubogie. Na stanowisku 33 w Brzeziu, przy północnej krawędzi wykopu, przebadano jedną jamę (nr 1061), trapezowatą w przekroju pionowym, datowaną na podstawie kilku fragmentów ceramiki na fazę późną rozwoju kultury mierzanowickiej. Na stanowisku 4 w Łysokaniach odkryto natomiast cztery jamy datowane na fazę klasyczną (obiekty 126 i 741) i późną wymienionej wyżej kultury (obiekty 311 i 338). Były to jamy zasobowe średnich i małych rozmiarów – w porównaniu do obiektów odkrytych na pobliskich dużych osadach tej kultury w Brzeziu, stanowisko 17 i Targowisku, stanowiska 10 i 16 (Czekaj-Zastawny, Zastawny 2006; Górski *et al.* 2006; Włodarczak 2006). W omawianej przez

nas strefie – podobnie jak na sąsiednim stanowisku w Brzeziu (stanowisko 25; badania mgr. M. Bednarza) – mamy do czynienia jedynie z epizodycznym i ekstensywnym osadnictwem w początkach epoki brązu. Niemniej odkryte tu materiały stanowią część imponującej strefy osadniczej kultury mierzanowickiej na lessowych wzgórzach Wysoczyzny Wielicko-Gdowskiej, której relikty zostały odkryte na wszystkich stanowiskach badanych przed budową autostrady.

Na stanowisku 33 w Brzeziu odkryto również nieliczne obiekty związane z kulturą łużycką. Ponadto, fragmenty ceramiki z tego okresu odkrywano w czarnoszarej warstwie zlokalizowanej w nisko położonej części stanowiska. W obrębie tej strefy znaleziono również dwie niemal identyczne siekiery brązowe (Ryc. 7). Najprawdopodobniej stanowiły one intencjonalnie pozostawiony depozyt. Nie zadokumentowano jednak żadnych śladów jamy, którą można by wiązać z tym znaleziskiem. Siekiery należą do form z piętą lejkowatą typu czeskiego i mogą być datowane na III lub IV okres epoki brązu (HA1-HA2; Blajer 1999, 24). Większość odkrytych zabytków ceramicznych jest jednak datowana na późny etap rozwoju kultury łużyckiej: V okres epoki brązu/okres halsztacki. Z materiałami tymi jest związany specyficzny typ obiektów: podłużne jamy o długości 2,1-3,6 m, szerokości 0,5-1,0 m i głębokości 0,5-1,2 m. Zarejestrowano 7 takich obiektów; dwie kolejne, analogiczne jamy nie zostały określone chronologicznie z uwagi na brak materiałów datujących. Oprócz wyżej wymienionych podłużnych obiektów, z osadnictwem kultury łużyckiej łączą się cztery inne jamy.

Ryc. 6. Brzezie, stan. 33, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Rzut poziomy jamy 1053 z ceramiką solowąską (fot. P. Kisiel)

Fig. 6. Brzezie, site 33, Kłaj commune, małopolska voivodeship. The horizontal projection of hole 1053 with ceramics for obtaining salt (photo by P. Kisiel)

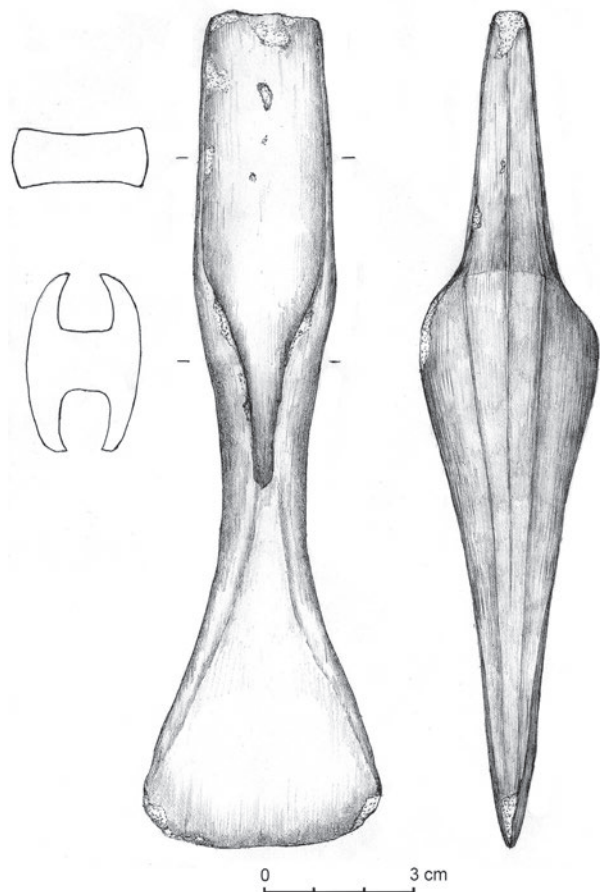
obecne były konstrukcje dwu- i trójrzędowe. Duże obiekty trójrzędowe miały kształty najczęściej prostokątne, rzadziej trapezowate. Największe w całości przebadane założenia – obiekt 976 ze stanowiska w Łysokaniach i obiekt 889 ze stanowiska w Brzeziu – miały wymiary odpowiednio: 17 × 6,5 i 18,5 × 7,5 m. Przykładami mniejszych budowli są: obiekt 684 z Łysokań, mierzący 8,2 × 6,5 m oraz obiekt 1917 z Brzezia, mierzący 11 × 5,5 m. W obrębie konstrukcji trójrzędowych jamy słupowe wkopywano symetrycznie: widoczne są podłużne i poprzeczne linie słupów. Obiekty te różniły się natomiast między sobą liczbą słupów umieszczonych w środkowym – wewnętrznym rzędzie. Z kolei konstrukcje dwurzędowe miały kształty prostokątne lub kwadratowe. Ich największe rozmiary wynosiły 10,5 × 4,5 m (obiekt 975 z Łysokań), choć przeważały obiekty mniejsze. Uwagę zwraca grupa konstrukcji dwurzędowych średnich rozmiarów (4,5-5,8 × 3,8-4,7 m), mających od 5 do 8 słupów, zorientowanych dłuższą osią poprzecznie w stosunku do dużych budowli. Wraz z tymi ostatnimi wydają się one często tworzyć rodzaj gospodarstw. Sytuacja ta jest

Odrębną grupę stanowią tzw. „materiały lużyckopomorskie”. Nieliczne zabytki ceramiczne tego rodzaju odkryto w obiektach: 1643, 2340 i 2443, oddalonych od siebie o około 90 m. Wyróżniającym się elementem tych zespołów były fragmenty charakterystycznych garnków zdobionych listwami plastycznymi.

Na omawianych stanowiskach odkryto liczne naziemne konstrukcje słupowe datowane na późny okres wpływów rzymskich. Ich zarysy były lepiej czytelne na stanowisku w Łysokaniach – z uwagi na mniejsze nagromadzenie obiektów (Ryc. 8). W obrębie rozległej strefy stanowiska w Brzeziu doły posłupowe były wkopywane w czarnoszarą warstwę, co dodatkowo utrudniało możliwość ich wyróżnienia. Na obydwu stanowiskach duże budowle były sytuowane konsekwentnie dłuższą osią zgodnie z nachyleniem stoku. Miały zróżnicowane wymiary i kształty; różniły się także liczbą rzędów słupów:

Ryc. 7. Brzezie, stan. 33, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Siekierka z brązu (rys. A. Kosik-Roczalska)

Fig. 7. Brzezie, site 33, Kłaj commune, małopolska voivodeship. A bronze axe (drawing by A. Kosik-Roczalska)

Ryc. 8. Łysokanie, stan. 4, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Obiekt 874 – fragment naziemnej konstrukcji słupowej z okresu późnorzymskiego (fot. B. Roczalski)

Fig. 8. Łysokanie, site 4, Kłaj commune, małopolska voivodeship. Object 874 – a fragment of ground structure with post construction from the late Roman period (photo by B. Roczalski)

dobrze czytelna na stanowisku w Łysokaniach (Ryc. 2). Inną kategorię tworzą małe konstrukcje kwadratowe, z uwagi na brak materiałów datujących jedynie hipotecznie łączone z osadą kultury przeworskiej. Mają one wymiary 2,2-2,5 × 2,2-2,5 m. Obiekty te są zlokalizowane w zachodnich częściach osad, na obydwu stanowiskach.

W bezpośrednim sąsiedztwie konstrukcji słupowych zadokumentowano obecność licznych jam półziemiankowych, których dodatkowymi elementami były rozmieszczone na ich obrzeżach jamy posłupowe.

Te ostatnie stanowiły niekiedy jedyne ślady tych konstrukcji – w przypadku zaawansowanego stopnia erozji stokowej. Na stanowisku w Łysokaniach odkryto 13 takich obiektów, w Brzeziu – 31. Na tym ostatnio wymienionym stanowisku 15 kolejnych konstrukcji tego typu wyróżniono na podstawie układu dołków posłupowych (ich wypełniska zostały zniszczone na skutek erozji). Półziemianki zorientowane były dłuższą osią zgodnie z kierunkiem nachylenia stoku. Miały kształty zbliżone do prostokąta o zaokrąglonych wierzchołkach; odkryto

Ryc. 9. Łysokanie, stan. 4, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Profil obiektu 11 – typowego paleniska z okresu późnorzymskiego (fot. P. Włodarczak)

Fig. 9. Łysokanie, site 4, Kłaj commune, małopolska voivodeship. The profile of object 11 – a typical hearth from the late Roman period (photo. by P. Włodarczak)

Ryc. 10. Łysokanie, stan. 4, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Rzut poziomy części przydennej obiektu 33 – typowego paleniska z okresu późnorzymskiego (fot. P. Włodarczak)

Fig. 10. Łysokanie, site 4, Kłaj commune, małopolska voivodeship. The horizontal profile of the bottom part of object 33 – a typical hearth from the late Roman period (photo by P. Włodarczak)

także jedną jamę kolistą. W przekroju pionowym były regularnie nieckowate. Ich zachowana głębokość była niewielka, mieszcząc się w przedziale 10-35 cm. Z obiektów tych pochodzą ubogie inwentarze ceramiczne.

Typowym elementem osad z późnego okresu wpływów rzymskich są paleniska prostokątne w rzucie poziomym, o nieckowatych lub prostokątnych przekrojach pionowych (Ryc. 9, 10). Na stanowisku 4 w Łysokaniach odkryto skupisko 24 palenisk zlokalizowane około 70 m na południowy-zachód od strefy mieszkalnej (ary: 110-130/200-210, obiekty: 3-6, 10-18, 30-40). Pięć kolejnych obiektów odkryto w innych partiach stanowiska: trzy w części z budowlami naziemnymi oraz dwa w oddaleniu od tej strefy, przy południowej granicy wykopu. Na stanowisku 33 w Brzeziu przebadano dwa kolejne skupiska analogicznych palenisk, liczące 84 i 190 obiektów oraz mały fragment trzeciego zgrupowania (6 jam). Kolejne 9 palenisk odkryto w różnych miejscach, w obrębie strefy mieszkalnej. Wszystkie trzy wyodrębnione strefy tego rodzaju obiektów były zlokalizowane na krawędzi osady, w niewielkim oddaleniu od mieszkalnych konstrukcji naziemnych – w odróżnieniu od sytuacji w Łysokaniach. Na tym ostatnio wymienionym stanowisku paleniska tworzyły czytelne układy rzędowe. Sprawia to wrażenie planowego założenia, powstałego w krótkim czasie. Natomiast na stanowisku w Brzeziu, w obrębie skupisk widoczne są częściej układy stratygraficzne (niekiedy skomplikowane), świadczące o dłuższym użytkowaniu tych stref. Najdalej na wschód wysunięte zgrupowanie

palenisk (zlokalizowane nisko, przy samym cieku wodnym) zostało przebadane w całości i miało kształt koła, z pustą przestrzenią w środku. Pojedyncze paleniska odkrywano również przy słupowych konstrukcjach naziemnych. Na stanowisku 33 w Brzeziu w licznych obiektach tego rodzaju odkryto fragmenty ceramiki datowanej na późny okres wpływów rzymskich. Nieodłącznym elementem konstrukcyjnym palenisk były natomiast przegrzane kamienie (głównie otoczakowe), odkrywane w częściach przydennych. Towarzyszyły im warstwy spaliny oraz przegrzanego lessu (Ryc. 10).

Cztery głębsze konstrukcje piecowe odkryto w różnych częściach stanowiska 33 w Brzeziu (obiekty: 1188, 1589, 1723 i 2302). W przekroju pionowym miały one kształty zbliżone do prostokątnego (Ryc. 11). W ich wypełniakach obecne były duże grudy polepy konstrukcyjnej (Ryc. 12). W żadnym z nich nie znaleziono natomiast diagnostycznych zespołów zabytków pozwalających na ścisłe ustalenia chronologiczne. Na podstawie ubogich materiałów ceramicznych można je z pewnością łączyć z osadnictwem kultury przeworskiej.

W wyżej położonej północno-zachodniej części stanowiska 33 w Brzeziu przebadano strefę zajęta przez dwa kompleksy glinianek. Złożone były z licznych wkopów o zróżnicowanych kształtach, wielkościach i głębokościach dochodzących do 2,5 m. Na skutek naturalnego procesu ich zamywania powstały dwie niecki depresyjne o wielkościach 19 × 12 m (obiekt 1587) i 34,5 × 26 m (obiekt 15). Te duże obiekty zostały następnie

Ryc. 11. Brzezie, stan. 33, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Profil konstrukcji piecowej z okresu późnorzymskiego – obiekt 1589 (fot. P. Włodarczak)

Fig. 11. Brzezie, site 33, Kłaj commune, małopolska voivodeship. The profile of a stove construction from the late Roman period – object 1589 (photo by P. Włodarczak)

wypełnione jednorodną ciemnoszarą ziemią. W obrębie obydwu kompleksów glinianek odkryto liczny materiał zabytkowy. Przeważały fragmenty ceramiki kultury przeworskiej; oprócz nich znaleziono także fragmenty ceramiki neolitycznej, pochodzące najprawdopodobniej z obiektów zniszczonych przez jamy gliniankowe.

Nagromadzenie zabytków z późnego okresu wpływów rzymskich odkryto w czarnoszarej warstwie (nr 612 na Ryc. 4) obecnej w części wschodniej stanowiska 33 w Brzeziu. Na obszarze tym, oprócz licznych ułamków „lokalnej ceramiki”, znaleziono również pięć fragmentów naczyń *terra sigillata*. Pochodzą stamtąd również zabytki

metalowe, w tym cztery denary (Trajana, Septymiusza Sewera, Antoninusa Piusa, Klodiusa Albinusa) oraz brązowy sestertius Filipa II (Ryc. 13). W najniższej położonej części stanowiska znaleziono również liczne kości zwierzęce, z których większość łączy się najprawdopodobniej z osadnictwem z okresu późnorzymskiego.

W trakcie badań dna doliny, na stanowisku w Brzeziu, odkryto drewniane fragmenty umocnień brzegu strumienia. Składały się one z palisady uzupełnionej plecionką z gałęzi (obiekt 2983). W jej pobliżu znaleziono również drewnianą kłodę z czworokątnymi otworami wyciętymi na jej krańcach. W otworach tych

Ryc. 12. Brzezie, stan. 33, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Rzut poziomy części przydennej konstrukcji piecowej z okresu późnorzymskiego – obiekt 1589 (fot. A. Kosik-Roczkańska)

Fig. 12. Brzezie, site 33, Kłaj commune, małopolska voivodeship. The horizontal profile of the bottom part of a stove construction from the late Roman period – object 1589 (photo by A. Kosik-Roczkańska)

Ryc. 13. Brzezie, stan. 33, gm. Kłaj, woj. małopolskie. Denar Klodiusa Albinusa 194-195 AD (1) oraz sesters Filipa II 246-247 AD (2) (fot. B. Roczkalski)

Fig. 13. Brzezie, site 33, Kłaj commune, małopolska voivodeship. A denarius of Claudius Albinus 194-195 AD (1) and a sesterce of Philippus II 246-247 AD (2) (photo by B. Roczkalski)

były umieszczone drewniane kołki. Całość tworzyła jedną konstrukcję, zagłębioną pierwotnie w dno potoku. W jej pobliżu odkryto liczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej.

Najmłodszy etap osadnictwa archeologicznego wyznaczają nieliczne materiały wczesnośredniowieczne. Na stanowisku 4 w Łysokaniach odkryto jedną jamę (nr 814) z materiałem ceramicznym pozwalającym datować ją na IX-X w. n.e. Były to fragmenty dwóch garnków zdobionych pasmami pojedynczych rytych linii falistych. Są one bliskie formom szerokootworowym o profilu esowatym, określonym jako odmiana A typu IV w podziale K. Radwańskiego (Radwański 1975, 335). Zbliżone materiały odkryto na pobliskim stanowisku nr 20 w Brzeziu

(Olejarczyk, Tyniec-Kępińska 2006, 525-526). Nieliczne fragmenty naczyń wczesnośredniowiecznych odkryto również w części stropowej opisywanej wyżej warstwy czarnoszarej, badanej w nisko położonej strefie stanowiska 33 w Brzeziu.

W roku 2006 zakończono badania, związane z przyszłą inwestycją autostradową, na omawianych tu stanowiskach. Ich zasięgiem objęty został tylko fragment rozległej strefy osadniczej, atrakcyjnej dla wielu społeczności począwszy od okresu wczesnoneolitycznego. Szczególnie istotne okazały się odkrycia w najniższej położonej części stanowiska, przykrytej ponad trzymetrowymi, nowożytnymi warstwami sływowymi. Ważnym efektem było również zadokumentowanie licznych śladów konstrukcji naziemnych i uchwycenie niezwykle sugestywnego planu fragmentu osady z późnego okresu wpływów rzymskich. Zadokumentowano bowiem wyraźnie wyodrębniające się części mieszkalne (domy naziemne i półziemianki) oraz produkcyjne (paleniska, glinianki).

Bibliografia

- Błajer W. 1999. *Skarby ze starszej i środkowej epoki brązu na ziemiach polskich* (= *Prace Komisji Archeologicznej* 30). Kraków.
- Czekaj-Zastawny A., Zastawny A. 2006. Badania ratownicze w Brzeziu, gm. Kłaj, na stan. 17, woj. małopolskie, w latach 2003-2004. W: Z. Bukowski, M. Gierlach (red.), *Raport 2003-2004. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2003-2004* (= *Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego* (d. *Zeszyty ORBA*). *Seria B: Materiały Archeologiczne*). Warszawa, 509-522.
- Górski J., Grabowska B., Izdebska E., Konieczny B., Wilczyński J., Wojenka M. 2006. Wyniki archeologicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych w obrębie stanowisk 8-11, 24 i 26 w Targowisku, gm. Kłaj, woj. małopolskie w latach 2003-2004. W: Z. Bukowski, M. Gierlach (red.), *Raport 2003-2004. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2003-2004* (= *Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego* (d. *Zeszyty ORBA*). *Seria B: Materiały Archeologiczne*). Warszawa, 555-584.
- Olejarczyk P., Tyniec-Kępińska A. 2006. Sprawozdanie z badań na stanowiskach 20 i 36 w Brzeziu, gm. Kłaj. W: Z. Bukowski, M. Gierlach (red.), *Raport 2003-2004*, t. 2. *Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2003-2004* (= *Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego* (d. *Zeszyty ORBA*). *Seria B: Materiały Archeologiczne*). Warszawa, 523-527.
- Radwański K. 1975. *Kraków przedlokacyjny. Rozwój przestrzenny*. Kraków.
- Roczkalski B., Włodarczak P. 2006. Badania wykopaliskowe przeprowadzone w 2004 roku na stanowiskach 33, 39 i 40 w Brzeziu oraz na stanowisku 4 w Łysokaniach, woj. małopolskie. W: Z. Bukowski, M. Gierlach (red.), *Raport 2003-2004. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2003-2004* (= *Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego* (d. *Zeszyty ORBA*). *Seria B: Materiały Archeologiczne*). Warszawa, 528-536.
- Włodarczak P. 2006. Wyniki badań wykopaliskowych przeprowadzonych w latach 2003-2004 na stanowisku 16 w Targowisku, gm. Kłaj, woj. małopolskie. W: Z. Bukowski, M. Gierlach (red.), *Raport 2003-2004. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2003-2004* (= *Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego* (d. *Zeszyty ORBA*). *Seria B: Materiały Archeologiczne*). Warszawa, 585-592.

Summary

Bogusław Roczkalski, Piotr Włodarczak

Excavation research conducted in 2005-2006 at site 4 in Łysokanie, and at site 33 in Brzezie

In 2005-2006 excavation works at site 4 in Łysokanie and 33 in Brzezie continued (both: Kłaj commune, Wieliczka county). The research was conducted due to the construction of the A4 motorway between Kraków and Szarów. An area of 364.91 ares was studied at site 4 in Łysokanie. 1,087 archaeological objects were found, which were mostly related to the late Roman period (the Przeworsk culture), and also to the following periods: the Neolithic (the Pleszów group of the Lengyel culture), the early Bronze Age (the Mierzanowice culture), the early Middle Ages, and modern period. At site 33 in Brzezie the findings connected with the Przeworsk culture also predominated. Moreover, traces of the following settlements were found here: the Linear Pottery culture, the Malice culture, the Pleszów group of the Lengyel culture, the Mierzanowice culture, and the Lusatian culture. A total of 354.96 ares were included in the excavation work, and 2,860 archaeological objects were found. In 2006 the research at both sites was definitively completed. They included only a fragment of the vast settlement zone, which was attractive for many peoples, commencing from the early Neolithic period. The findings at the lowest part of the site, covered with over three meter high modern run-off layers, were exceptionally important. A crucial effect was also the documentation of numerous traces of ground constructions and the capture of a very suggestive plan of the fragment of settlement from the late period of Roman influence. Clearly distinct inhabitable parts (ground houses and semi-dugouts), and productive parts (hearths, clay huts) were documented. During the research a fragment of a deep depression, which had been the witness of the course of the small valley of the watercourse during the late period of Roman influence, was also captured. Its course differs from the location of the drainage ditch at the floor of the present valley. The accumulation of deposits within this small pre-historical valley had to take place in a period chronologically close to the age of the Przeworsk culture settlement, which is substantiated by the presence of many materials of this culture, and the lack of monuments from later periods.

The most numerous findings of the Neolithic period are that of the Pleszów group of the Lengyel culture. They were uncovered in the central and eastern (low-situated) zone of site 33 in Brzezie, and in the central part of site 4 in Łysokanie.

Large fragments of characteristic, cone-like vessels for obtaining salt were found at one of objects from this group. A narrow ditch located near the small valley of the watercourse is also connected to this phase. Its fill yielded numerous fragments of ceramics and flint monuments.

Several objects connected with Lusatian culture were also found at site 33 in Brzezie. A deposit of two almost identical bronze axes dated back to the III or IV period of the Bronze Age was an interesting finding. Most of the uncovered ceramic monuments were dated back to the V period of Bronze Age/Hallstatt period, though. They also included fragments of vessels with qualities characteristic of Pomeranian culture.

Numerous ground structures with post constructions dated back to the late period of Roman influence were found at the discussed sites. Their outlines were clearer at the site in Łysokanie due to a lower number of objects. They had different dimensions and shapes, the number of post rows differed too: there were two- and three-row constructions. The largest studied layouts – object 976 from the site in Łysokanie, and object 889 from the site in Brzezie – were 17 × 6.5 m and 18.5 × 7.5 m, respectively. Very close to the structures with post constructions, a large number of semi-dugouts holes were documented. Groups of numerous, rectangular hearth holes, four deep stove holes, and two extensive complexes of clay hut holes are also connected with the late Roman period. A large number of monuments were found in the black and grey deposit present in the eastern part of site 33 in Brzezie. Apart from numerous pieces of “local ceramics”, five fragments of terra sigillata vessels, four denarii (Trajan, Septimius Severus, Antoninus Pius, and Claudius Albinus), and a bronze sesterce of Philippus II, were found at this area. At the lowest part of the site many animal bones were found too, most of them are most likely connected with the settlement of the late Roman period.

During the study of the valley floor, wooden fragments of the stream bank reinforcements were found. They consisted of a palisade filled with woven branches. Nearby a wooden log with rectangular hollows cut at the ends was found. There were wooden pegs inside the hollows. In its entirety, the elements constituted a structure initially plunged into the bed of the brook. Numerous fragments of Przeworsk culture ceramic were found nearby.

The latest stage of archaeological settlement is indicated by several items from the early Middle Ages. At site 4 in Łysokanie a hole with ceramic material was found which allowed it to be dated back to the 9th-10th c. AD.